

Biológia

Úgy emlékszem, iskolaévenként három szakaszban tanultuk: növénytan, állattan, egészségtan (embertan helyett). Azóta megtudtam, hogy a gombák nem számítanak növénynek, de akár igen, akár nem, keveset jegyeztem meg róluk.

Pedig milyen jó lenne ismerni az egyes fajokat, egyedeket, melyik alkalmas emberi fogyasztásra, melyik nem. Ennek a tudásnak lenne gyakorlati haszna. És általában jó lenne a tanult, városi embernek legalább annyira ismerni a környezetében, hazájában előforduló növényeket, mint egy 'tanulatlan' falusinak! Ami engem illet, odáig eljutottam, hogy akármikor elsorolom négy gabonafajtánkat, (búza, rozs, árpa, zab), de csak sejtem, hogy a rizs is ide tartozik. Van még más gabona is? – nem tudom.

Ha kinézek a vonatablakon, meg tudom különböztetni a búzatáblát a kukoricástól, de 'ipari növényeink' közül csak a repcével vagyok barátságban – mert az nagy táblákban, messziről virít, - ám fogalmam sincs róla, hogy néz ki a len, kender, stb. – Egyáltalán mi a többi?

És mi az a sok fa a vasúti pálya mellett, jó volna tudni. Hát még az erdőben! A lehullott makk legalább elárulja a tölgyet, a sima fatörzs a bükköt, akácot, de pontosan milyen a gyertyán, éger, szil? A fűzfát azért megismerem, még azt is tudom, hogy lelógó ágaival 'szomorúfűznek' hívjuk, de van nem szomorúfűz is? Nem tudom megkülönböztetni a vadgesztenyét a szelídtől, erdei fenyőt a vöröstől, csak sejtésem van a lucról. Kisoroszi kertünkben vannak diófák, ezeket ismerem. Jóban vagyok a következő gyümölcsfákkal: cseresznye, meggy, sárgabarack, őszibarack, szilva, alma, körte, és tudok a mandula magyarországi előfordulásáról. Most hallom, hogy a füge Horvátországban is megterem, de a többi déligyümölcsöt messzebről importáljuk. A „felszabadulás” után sokáig nem kaptunk banánt Magyarországon – még a Nyugati pályaudvar előtti 'banánszigeten' sem... A mangót viszont Indiában ismertem meg. Gyümölcs, vagy zöldség az uborka, dinnye, tök?

Mit is mondjak a zöldségekről? Nem emlékszem, hogy biológia-tanárnőnk az órán egyenként bemutatta volna őket, de az „életben” megtanultam, hogy néz ki a sárga- és fehérrepa, fejeskáposzta, karalábé, zeller, bab, borsó, lencse, paradicsom, paprika.

Ezek amolyan kerti növények, de milyen csoportba tartozik a málna, szeder, szamóca, földieper, hecsedli, galagonya, kökény, som? Van még más ilyesmi? Szeretem az olyan 'felvilágosító' dalokat, mint a „Kék a kökény, recece”, meg a „Sárgarépát nem jó dombra ültetni”, de mit érek azzal, hogy „Házunk előtt van egy magas eperfa”, ha nem tudom, hogy néz ki?

Ha nem is házunk előtt, de kisoroszi kertünkben vannak tujáink, nyírfáink, egy magas jegenye, és a bokrok közül a maga idejében szépen virít az aranyeső, meg a jázmin, de vannak ezeknek másfelé 'testvéreik'?

Könnyű dolgom van a szőlővel, de ahhoz képest, hogy Baráth dédapám nagybirtokos volt, és díjakat nyert velük, csak nevükön ismerem a különböző fajtákat. Kisorosziiban néhány bokron megterem az Otelló, amit nem kell permetezni. – Ja, és tudok olyan szakszavakat, mint 'beporzás, 'metszés, oltás, szemzés, dugványozás', de ezek annyira sem állnak közel hozzám, mint a 'magvetés, kaszálás, sarlózás, aratás'... - Ha van 'egynyári' növény, akkor 'kétynyári', meg 'többnyári' is létezik? Rémlik, hogy van a növénynek ilyen, meg olyan levele, most nem tudom, megmondani, hogy hívják őket. És mi a 'porzó'? Gyakorlati biológiaórán kellene látnom őket... Van valami sejtésem arról, hogy a gyanta csak úgy jön ki a fából, és tudom, hogy régen 'ruggyantának' nevezték a gumit, amit ugye feldolgoz az ember? De hogyan termeli, azt nem tudom.

Végül elismerem, ahhoz képest, hogy hányféle virág létezik, keveset tudok megnevezni, még kevesebbet megmutatni a mezőn, réten, virágüzletben. Pedig réges-régen megkaptam Anyutól az

Erdő, mező virágait, de valahogy nincs tehetségem ahhoz, hogy Csapody Vera néni rajzát ráillessem a szabadon termő növényre. Sokszor vettem ajándékba virágot, de könnyebb volt szegfűt, rózsát választani, mint mást. A hóvirágot, ibolyát azért megismerem ott, ahol terem. Sőt, a latinul 'adonis vernalisnak' nevezett tavaszi héricset is, mely védett növényé lépett elő. – A havasi gyopár már régebben is az volt. - Egyébként elismerem az „aki a virágot szereti, rossz ember nem lehet” mondás jogosultságát, de részemről a mezei virágot jobban szeretem ott látni, ahol terem, mint itthoni vázában, ahonnan egy idő után a szemébe kerül... Jobban megvagyok egy fedél alatt a szobanövényekkel, bár nemigen tudom beazonosítani szép nevüket az élő növényre.

Vegyünk egy nagy lélegzetet, térjünk át az állatokra. Ez már egy másik tanóra anyaga nálam. Most is az a fő gondolat, hogy hol ismerkedtem meg velük? Először hadd említsem meg kalandomat a kitömött rókával, mely valamelyik ősöm vadászszákmánya lehetett – kitömés előtt, - és én elvittem ajándékba az iskolába. Ahol jó lett volna kitömött állapotban megismerkedni olyan állatokkal, melyekért nem megy az ember az állatkertbe. Ott azokat a majmokat és más, vadon élő állatokat bámuljuk meg, melyekkel rácson kívül sohasem találkozunk – hacsak nem idegenforgalomban alkalmazott tevékkel, indiai elefántokkal...

Többet ért volna, ha az iskolában megtanultam volna, hogy néznek ki az olyanok, mint borz, nyest, nyuszt, hód, vagy az énekes madarak: cinke, cinege, kakukk. Stb. Valamennyit azért láttam a szabad természetben, úgy, mint: gyík, mókus, róka, őz, szarvas, muflon, vaddisznó és persze a költöző madarak közül fecske, gólya, de a vízimadarak közül nem mindegyikben vagyok biztos, ha látom. Ami a Dunán úszik, az nekem főként hattyú és vadkacsa – jóllehet névről ismerem a szárcsát és a nagy kárókatonát is. (Azt hiszem, ennek van egy másik neve is.) – Ami a halakat illeti, meg tudom különböztetni a harcsát a pontytól, de bajban vagyok olyan víz alatt úszkáló halakkal, mint a csuka, keszeg, stb. Kis halakra vadászó madaraknak, mint a sirály, megbocsátom vétküket, mert ez a megélhetésük, de a horgász-szenvedély számomra idegen – akárcsak a vadászé. Ezeknél a harcot állat és ember között egyenlőtlen, egyesélyes mérkőzésnek tartom, még ha étteremben el is fogyasztom az élembe tett 'vadhúst', vagy 'halélt'. Az olajshalat szeretem szlovákosan 'sardinkinek' nevezni. Spanyolországban le tudtam nyelni 'seefoodot' is, de itthon nem érdekel a béka-pecsenye. Falusi utcán nem lépek rá a csigára, és kisoroszi házunk villanyórája mellett megtűrtem az énekes madarat, ha már ott keltette ki fiókáit. Még jobban szerettem, ha kerti munkám során rigó lépkedett mellettem.

A közöttünk élő madarak hangjának felismerése tekintetében ugyancsak műveletlen vagyok. A varjúét nem szeretem, de ismerem. – Igaz, tőlem lehet éppen holló vagy csóka is... Jobban állok a szelíd- és vadgalambbal, de elszoktam a verebektől – mert a Rákóczi úti fákról elüldözték őket. Jó, ha ezt teszi a hatóság a patkánnyal is. Nála szelídebbnek tartom az egeret, de őt sem kedvelem. Hörcsögöt soha nem tartanék a lakásban, de nála nagyobb háziállatokat sem. (A Mafka, akit kiscica korában fogadtunk be otthonunkba, kivétel volt.) – Annak kifejezetten örülök, hogy újabban kevesebb légy röpköd a városban, mint régen. A szúnyogok kisoroszi jelenlétét sokallom, a darazsakét nem annyira. Házasított rokonát: a méhet jobban megbecsülöm, mint a hangyát. Utóbbival legfeljebb József Attila versében rokonszenvezek, míg a méhecskék produktumát: a mézet az egyik legjobb tápláléknak tartom.

Most pedig színre léphet az ember, a „természet koronája”. Róla aztán könnyű beszélni. Inkább azon lehet vitázni, mit mondjunk el róla, mit ne. Mert éppúgy nevezhetjük „homo sapiensnek”, tudósnak, mint állatnak – aminek mérgesen minősítik egymást, ha éppen ellenségeskednek, ölik egymást szóval, akár tettel is. Ahogy az állatvilágban egyik faj a másikat pusztítja, mert abból táplálkozik, az emberek világában akkor is öli egyik a másikat, ha nem a húsára vágyik. – Igaz valamikor léteztek emberölő kannibálok, de az a világ elmúlt, ahogy a kedves,

polinéziai tréfa mutatja. Eszerint amikor a fehér utazó megkérdezte a szigeten, szabad tűz mellett ülő vadembereket: „Uraim, vannak-e még itt emberevők?”, a vadak azt felelték: „Már nincsenek, most ettük meg az utolsót”.

- Aki talán még férfiasnak is nevezhető ember-ember elleni közelharcban maradt alul, míg a mai világban azt is öli az egyik fél, akit nem is ismer, személy szerint nem tud róla semmi rosszat. Mert hát „ilyen az ember”, csatázik fegyverrel, amikor a törzsfőnökök hadat üzennek egymásnak, csatázik szóval gyűléseken és a sajtóban, ő már csak ilyen. Ősei létrehoztak csodálatos dolgokat iparban és művészetben, de közben egyik nemzet torzsalkodott a másikkal. Világbirodalmak keletkeztek és pusztultak el, miközben állandóan fejlődött a természettudomány és a technika. Javultak az életfeltételek – de nem javult maga az ember. Megmaradt önző, kötekedő, ellenségeskedő alkatúnak, rossz tulajdonságait máig megtartotta.

Még az egy nyelvet beszélők sem értik meg egymást, hát még akik más-más nemzet tagjai. Nekem, mint nyelvtanárnak egyébként van egy huncut kérdésem, bár erre talán még zoológus sem tud választ adni. - Úgy értem, a tudomány mai szintjén. - Arra gondolok, hogy az ember még nem ismeri az állatok ’beszédét’ – miközben úgy beszél hobby állatkájához, mintha a kutyus, cicus értené az emberi szót. Ehhez képest egy német juhászkutya úgy ugat, mint egy magyar vizsla, nem? Ha igen, akkor lehet, hogy ezek egymás közt amolyan ’tolvajnyelvet’ beszélnek? Tanulás, vagy tolmács segítségével nélkül is érthetik egymást? Ezt kéne kikutatni valahogy, - de a magát sokra tartó ember még arra is képtelen, hogy az állatokat bekapcsolja a kutatásba...

De ha már a biológiáról, mint iskolai tantárgyról van szó, hangsúlyozni szeretném, hogy az egészségtannak nagyobb haszna lehet a tanuló – és az iskolázott felnőtt – számára, mint más stúdiumoknak. Még az élettanon belül is fontosabb ismernünk az ember testét, mint bármely állatét. Itt az egészség/betegség kettősségre gondolok. Ha testileg egészségesek vagyunk, akkor lelkileg örülünk, és nem is kell foglalkoznunk testünkkel. Egyes szerveink, tagjaink funkciójával tisztában kell lennünk, és ha rendesen működnek, nem kell rájuk gondolnunk.

Ezzel szemben, ha valami éppen nincs rendben testünkkel, jó ha tudjuk, melyik testrész fáj – szúr, sajog, stb. Kell-e jelentőséget tulajdonítani a bajnak, vagy biztosak lehetünk benne, elmúlik magától? Ha nagyobb a baj, elegendő-e házi kezelést alkalmaznunk, esetleg bevinnünk valami egyszerű gyógyszert, vagy patikushoz, orvoshoz kell-e fordulnunk? Még akkor is, ha a „kérdezze meg kezelőorvosát, gyógyszerészét” jelszót teljesen lejáratták a tévé-hirdetésekből. Mert az utóbbi szöveg nem annyira a mi kedvünkért, mint inkább a gyógyszergyártó cégek érdekében hangzik el. Nekik fontos, hogy minél több gyógyszert eladhassanak. Ők ettől gazdagodnak, akár használ neked a medicina, akár nem. Tudjuk jól, hogy a világ egyik legsikeresebb iparága a gyógyszergyártás – ha nem éppen a legelső, - de nem feltétlenül eredményessége, mint inkább élénk reklámjai miatt...

Szóval testünk felépítését, működését ismernünk kell ahhoz, hogy szükség esetén magunk döntsünk: forduljunk-e szakemberhez, vagy sem. És ha igen, melyikhez. És itt játszik szerepet az iskola, hogyan tanítja nekünk az egészségtant – ami nem kifejezetten ’betegségtan’. Tanítsanak meg ismerni a testet (akár F. Kahn „Az emberi test csodái” című könyvén keresztül), de ne tegyenek hipochonderré. Mert ha nagyon beleéled magad a testtel összefüggő tananyagba, előfordulhat, hogy akkor is érezni kezded a tanult testrész jelenlétét – képzelt fájdalmát, - amikor arra éppen nincs szükség. (Nekem még az is számított, amikor valakinek betegségéről értesülvén felmerült bennem: nincs meg nekem is ugyanaz a bajom?) Vagyis az iskolában elsajátítható tudás pozitív érték, nem fenyegetés. Érezzük magunkat jól az órán, a betegségről tanuljunk valamit, de ne akarjuk ’kipróbálni’ azokat. – Annál inkább elkerülni őket. Tanuljunk meg, mi kell az egészséges életmódhoz. Valamennyi pénz jó ha van, elismerem, de ennél sokkal fontosabb a jó életfelfogás, egészséges szemlélet, Tudni,

mi jó, mi káros saját szervezetünknek, és azt tenni, ami szervezetünknek javára válik. Nemcsak az úgynevezett 'káros szenvedélyek' kerülésére gondolok, hanem a rendszeres testedzésre, sportra is. Hadd jegyezzem meg, hogy ami az én gyakorlatomban évtizedeken át bevált, az benne van az egykor Magyarországon tanuló és tanító indiainak: Selva Raja Yesudiannak könyvcímében: Sport és jóga...